

Koji su trenuci bili presudni za vaše formiranje kao ličnosti i književnog stvaraoča?

— Imao sam trinaest godina kada sam napustio roditeljski dom. Nekako u to vreme pročitao sam i prvu knjigu koje se još uvek dobro sećam. Bio je to Zolins *Zerzimal*. Dečastvo gotovo i da nemam. Rat je hteo da se preko noći nadem među odraslim ljudima i da delim njihovu sudbinu. Rano sam video i naslutio svekoliki jad ljudskog bitisanja. Jednom reči: išao sam grlom u jagode. Upoznao sam zakone ulice i polusveta. Iskusio sam svu surovost eksploatacije maloletne radne snage. Morao sam prihvatiti mnoga pravila borbe za goli opstanak u ratnim situacijama. Sreo sam i upoznao ljude koji su naglo uzleteli i još naglije padali. Klackao sam se na klackalici iluzija jednog vremena. Zanosio sam se nemogućim. Dugo sam verovao kako sreća ljudi zavisi od njihove volje. Mamurluk je nakon svega bio dug, osamljenost potpuna, a umetnost reči gotovo nužan izraz i razrešenje osnovnih konfliktnih situacija koje su mi bile nadređene. Najzad, u sve to uplela se i bolest. Sve to o čemu ovlaš i bez potrebnog reda govorim nesumnjivo je uticalo na moj izbor, na moj misaoni sustav, na moju umetnost. Postoji i jedno pozitivno određenje svega toga. Naime, revolucija je bila moja zbiljska šansa. Prihvatio sam je i kao čovek i kao književnik. Ja imam sukoba i nesporazuma sa sobom i sa svojim delom, ali oni ne dovode u pitanje smisao moga izbora i revolucije čiji sam privrženik.

Rekli ste jednom prilikom: „Ne volim svoje pesme! A i kako bih, kada me one uvek iznova dovode u pitanje?“ Zašto?

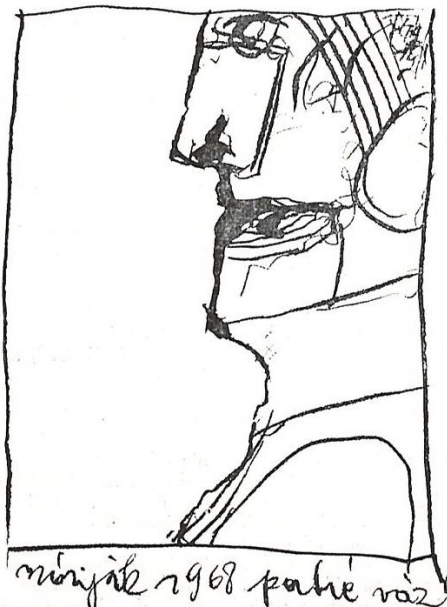
— Tačno je da sam to rekao pre nekoliko godina. U međuvremenu se ništa nije promenilo. Sada pouzdano znam da moje pesme — nisu moja stvar. I zašto da ih volim? Ljudi mi ih pripisuju i po dobru i po zlu. Pesme koje sam napisao ne samo da mi rade o glavi, već izazivaju druge ljude, čak i one koje nikada nisam sreo, da to isto čine. Nesporazum je potpun. Moje pesme ništa ne postavljaju, one nikoga ne uznose, one ništa ne kritikuju, one nikoga ne osuđuju. One su u svojim naj srećnijim časovima samostalna bića. Imaju svoj samostalni život. Imaju svoje vreme i svoj prostor. Pre nego što su krenule u beli svet, među dobre i zle ljude, one su se naprosto poslužile mojim moćima, a onda mi okrenule leđa. Oduvek sam osećao odvratnost prema piscima koji svoje delo stavljaju u službu svog častohleplja, svoje taštine, svog bednog probitka. Oni vole svoje delo kao što se voli naložnica ili poslušna sluga. Sve što sam rekao ne daje nikome za pravo da zaključuje kako ja mrzim svoje pesme. Nastojim da ne mislim o njima. Nastojim da prema njima budem ravnodušan. Najzad, meni je potreban mir i jasan pogled prema novom, prema oblicima koje tek treba da sačinim, prema onome čega još nije bilo, prema novom biću pesme koja nastaje iz ništavila ili haosa. Budnost je predmet moje pesničke ljubavi. Narcisa u pesniku valja ubiti, ako se ikako može.

Vašu knjigu „Poezija Sarajeva“ i hvališete i napadašete. Šta velite na primedbe kritičara? U čemu su nesporazumi?

— Činjenica do koje mi je u ovoj prilici veoma stalo jeste da je delo *Poezija Sarajeva* objavljeno i da ga je prihvatio najširi krug čitalaca. Za nepun mesec dana iscrpljeno je pola tiraža. Delo *Poezija Sarajeva* naišlo je na veoma dobar prijem i kod književne kritike. Njenim pristupom, rasuđivanjem i ocenama moram biti zadovoljan. Ona je delo preporučila čitaocu i nastojala da mu ga približi. Delovala je i brzo i efikasno. Primedbe kritike, a i njih je bilo, duboko su principijelne naravi. Tu pre svega mislim na primedbe koje su formulisali Slavko Leovac, Ivan V. Lalić, Risto Trifković i Predrag Palavestra. Ako mi izdavač pruži šansu da priprelim drugo izdanje ovoga dela — mnoge od tih primedbi ću i usvojiti. One se odnose na kompoziciju dela, kao i na neke od elemenata njegove strukture. Nemam razloga da vam ne verujem kako je bilo i napada na moje delo baš u Sarajevu. Oni su sve do danas ostali nepotpisani, dakle anonimni. Moj odnos pre-

narcisa u pesniku valja ubiti ako se ikako može

RAZGOVOR
SA HUSEINOM TAHMIŠČIĆEM

ma tradiciji, kao i savremenim nastojanjima unutar poezije Sarajeva, dovoljno je radikalno, tako da je za mnoge neka vrsta crvene marame. S tom vrstom otpora i napada ja izravno računam u svakoj prilici.

Vi zbuñujete kritičare raznolikoušću stvaranja — zounjuju li oni vas?

— kao što vam je poznato, pre nepunih petnaest godina, književni kritičari Karlo Ostojić je utvrdio činjenicu da je mojom zbirkom pesama *Budna vrteška* označen početak modernog pevanja i mišljenja u novijoj književnosti naroda Bosne i Hercegovine. Tu Ostojićevu ocenu potvrdili su kasnije događaji u našoj književnosti. Surova činjenica. Pre stotinu godina mi na ovom tlu nismo ni imali tzv. umetničke književnosti na jeziku kojim danas mislimo, govorimo i pišemo. S nama ništa ne počinje, mađa tako izgleda. Stvar je mnogo teža: kroz nas govori naša nesreća, naš udes, naše vekovno zaostajanje. Ja to znam. Laskave ocene i priznanja mene i moje srodnike neće zavesti i obmanuti. Ja sam razapet između onoga što znam o svom poreklu i onoga što mogu. Možda to zbuñuje kritiku u susretu sa mojim pokušajima. Ničim nisam zbuñun u našoj književnoj kritici. Godinama već moje delo je izloženo potpunim negacijama, nemilosrdnom satiranju, ali i bezrezervnoj podršci i svekolikom razumevanju. Navikao sam na sve. Čak na to da sam kriv što pišem. Pa ipak, jedna sitnica me iznenadila. Kao što vam je poznato, u knjizi *Poezija Sarajeva* prepevao sam pregršt stihova naših pesnika koji su pisali na jednom od orijentalnih jezika. Govorim i pišem ekavski. Ljudi u godinama, ozbiljni pisci kao što su Mehmed Selimović, uzeli su mi to za smrtni greh. I evo me gde s tim i takvim grehom moram da živim.

Stvaralački prosede Huseina Tahmišćića?

— Savremeni filozofi egzistencije vele „da način bitka jeste bitak sam“. Moja pesnička praksa potvrđuje taj stav. Težim konačnom obliku pesme, a način na koji ga dosežem u vremenu i u jeziku odgovara jedino mogućem disanju čoveka koji recimo tone u kal ili se uspinje nekom okomitom stazom, čoveka koji izmiče recimo svojim hajkacima ili se obračunava sa morom minule noći. Po pravilu, pišem noću, u sitne sate. Težim maksimalnoj koncentraciji. Beleške ne pravim. Ne pamtim ono što je bilo. Pesma je ravnodušna prema ličnom iskustvu. Ona je čedo iskušenja, sudbinski zapis tek naslućenog, neosiguranog, neproverljivog. Nastojim da to iskažem, a ne da naslikam ili otpevam. Ništavilo ima svoj ritam. Nastojim da ga iskažem. Biće pesme koja se uobličava ima svoj ritam. Nastojim da ga iskažem rečima, da ga smestim u vreme, u trajanje. I to je sve. Prosede nije ništa izvanjsko, ništa što bismo nekažnjeno mogli da biramo po svojoj volji. U mojoj pesničkoj praksi on se menja od pesme do pesme, a moja svest o njemu je uvek — naknadna, pa zato valjda i suvišna.

Vaše većite dileme kao čoveka i pisca?

— Sam po sebi čovek je jedna opaka dilema. Čovek se rađa da bi to postao. Toliko ljudi umire a da to nisu postali. Čovekov vek trajanja i jeste niz dilema. Radamo se kao smrtni a danonoćno težimo beskraju i beskonačnosti. I tako: iz apsurdna u apsurd, iz paradoksa u paradoks, iz ništavila u ništavilo. Izvorno duhovno stvaranje je dvomislica ljudske sudbine i historije. I ma šta izabrali, i ma šta učinili, sve drugo, sve što niste stigli izabrati i učiniti — narugaće vam se na sto načina i po sto puta. U ovom času, u ovom vremenitom razgovoru, u ovom isleđivanju bez islednika, pred sudijama koje su nestrpljive, pred porotom koja čeka svoj čas, pred krvnikom koji trlja ruke, evo mojih dilema:

Čutati ili govoriti?

Verovati ili huliti?

Osiguravati i usavršavati već prisutno ili priznavati i sačinjavati apsolutno novo?

Živeti ili se ubiti?

Pružiti ruke prema sagovornicima ili dignuti ruke od svega?

Sve u našem životu i stvaranju ima svoje vreme, pa i razrešavanje osnovnih dilema. I to je sve.

Razgovarao: RADOVAN POPOVIĆ